

NGUYỆN VỌNG NGHỀ NGHIỆP VÀ MONG MUỐN THOÁT LY TRONG THANH NIÊN NÔNG THÔN HIỆN NAY

NGUYỄN PHAN LÂM

I

Lựa chọn nghề nghiệp là một xử sự xã hội của con người. Đối với thanh niên, vấn đề này càng đặc biệt quan trọng.

Xử sự xã hội là kết quả của quá trình biến đổi kinh tế - xã hội, chủ yếu là dưới sự tác động của phân công lao động xã hội. Nhưng, ở nông thôn hiện nay, đa số thanh niên khi được hỏi ý kiến đều cho rằng: họ không được thỏa mãn trong việc lựa chọn nghề nghiệp, chỉ mong sao được thoát ly sản xuất nông nghiệp và thoát ly cuộc sống ở nông thôn. Số liệu điều tra xã hội học tại một số hợp tác xã vùng đồng bằng Bắc Bộ cho thấy số thanh niên muốn thoát ly lên tới 80% trong tổng số người được hỏi ý kiến, và hầu hết những người này ở lứa tuổi từ 18 đến 24. Điều đó dẫn chúng tôi đến một nhận xét là, phải chăng sự lựa chọn nghề nghiệp của thanh niên nông thôn hiện nay mới dừng lại ở sự “mong muốn thoát ly”?

II

Hiện tượng thoát ly của cư dân nông thôn là quy luật của sự dịch chuyển xã hội tại các xã hội nông nghiệp đang ở trong quá trình biến đổi; nó tạo ra những luồng di chuyển của lực lượng lao động từ nông nghiệp sang các ngành công nghiệp, từ nông thôn ra thành phố. Ở nông thôn Bắc Bộ, nhất là vào những năm 1976 đến 1980, quá trình này diễn ra mãnh liệt và tất nhiên là do sự tác động của những nhân tố kinh tế và xã hội.

Một mặt, dân số tăng lên với một mức độ “bùng nổ” trên một nền tảng kinh tế nông nghiệp mà trình độ sản xuất còn chủ yếu là thủ công lại bị đe dọa hàng ngày do thiên nhiên khắc nghiệt khiến cho thu nhập của người làm nông nghiệp bấp bênh, không ổn định, đã tạo ra một suy nghĩ thường xuyên trong đầu người nông dân là “mong muốn thoát ly”. Mặt khác, sự thỏa mãn về văn hóa tinh thần đối với thế thanh niên ở nông thôn không đầy đủ, thậm chí còn quá nghèo nàn, trong khi đó, nhu cầu về văn hóa tinh thần của thanh niên ngày càng tăng do ảnh hưởng của quá trình công nghiệp hóa và đô thị hóa, do giao lưu văn hóa ngày càng mở rộng. Chính những nguyên nhân trên dẫn đến sự nung nấu của thanh niên nông thôn đối với nguyện vọng thoát ly sản xuất nông nghiệp và cuộc sống ở nông thôn. Thế nhưng, một vấn đề đặt ra là thanh

niên thoát ly có được “vốn liếng” gì trong tay, và với tất cả những cái họ có thì thanh niên sẽ làm nghề gì? Họ có điều kiện thật sự để lựa chọn ngành nghề cho bản thân hay không?

Hiển nhiên nghề nghiệp trước hết là một phương thức sinh sống, là “kế sinh nhai”, nhưng nghề nghiệp cũng là một vị trí để thanh niên khẳng định giá trị xã hội của mình. Nói đến sự lựa chọn nghề nghiệp đối với mỗi một người cũng có nghĩa là nói đến hai vấn đề: một là thỏa mãn nhu cầu, ý muốn do văn hóa và sự nhận thức xã hội của họ quy định, hai là phản ánh sự tự đánh giá khả năng, của một người đối với xã hội. Và thanh niên thoát ly mang theo mình nguyện vọng về sự lựa chọn nghề nghiệp cũng như những khả năng và vốn liếng để thực hiện nguyện vọng đó.

Thế nhưng, thực tế lại không được như vậy. Số liệu điều tra xã hội học cho chúng tôi thấy: 87,2% thanh niên nông thôn thoát ly là *công nhân và bộ đội*, trong đó công nhân chiếm nhiều hơn. Điều đó có nghĩa là, ngoài số thanh niên nông thôn tham gia nghĩa vụ quân sự, một số ít học sinh đại học, cao đẳng và trung học chuyên nghiệp, thì *hầu hết* sự thoát ly chỉ có thể là công nhân mà thôi. Kết quả này phải chăng là do *những nguyên nhân về trình độ văn hóa* của thanh niên nông thôn hiện nay? Chúng tôi thử tìm hiểu thì thấy rằng 77,2% thanh niên thoát ly có trình độ văn hóa cấp I và cấp II, 17,6% là cấp III.

Do đó, theo chúng tôi, đây có thể là một trong những nguyên nhân chính gây nên thực trạng là: thanh niên đã không có được một năng lực nội tại (về học vấn và các kỹ năng nghề nghiệp). Vì vậy, họ cũng không có được điều kiện để lựa chọn nghề nghiệp cho bản thân mình khi họ có được cơ hội để thoát ly nông thôn. Mặt khác, mức sống trong các gia đình nông thôn còn thấp phân công lao động trong hợp tác xã còn nhiều thiếu sót, việc sử dụng và động viên thanh niên vào các hoạt động sản xuất và xã hội còn chưa hợp lý, v.v... đã tạo cho thanh niên nông thôn tâm lý không muốn gắn bó với quê hương và lao động nông nghiệp. Khi có cơ hội để thoát ly, họ đã không có được những chuẩn bị cần thiết về tương lai nghề nghiệp.

Phải nói rằng, đối với thanh niên, việc lựa chọn nghề nghiệp quan hệ trực tiếp tới trình độ văn hóa của họ. Trình độ văn hóa lại do hệ thống giáo dục, nhất là *giáo dục hướng nghiệp*, và sự phát triển của nền kinh tế quyết định. Số liệu điều tra xã hội học cho chúng tôi thấy lớp thối học trung bình của học sinh nông thôn là 6,6, nghĩa là đa số các em chưa học hết phổ thông cơ sở đã phải thối học, mà nguyên nhân là do “gia đình có khó khăn, không có điều kiện cho học tiếp” và do “học kém” (82% đến 93,2%).

Từ chỗ trình độ văn hóa của các em như vậy, thì một điều hồn nhiên không thể tránh được khi trưởng thành là các em có tâm lý mong muốn thoát ly mà không có sự lựa chọn nghề nghiệp thật sự cho bản thân mình. Muốn thoát ly để tránh lao động nông nghiệp vất vả và cuộc sống nông thôn, trong khi đó lại không xác định được chuẩn mực giá trị đối với sự lựa chọn nghề nghiệp cho bản thân. Muốn thỏa mãn những nhu cầu cho bản thân mà không thấy được sự nghiệp phát triển sản xuất nông nghiệp đang cần những người thanh niên có tình cảm quê hương và có năng lực học vấn, có thể đóng góp tích cực vào việc xây dựng nông thôn mới. Do đó, có thể nhận xét rằng: *tồn tại trong thanh niên nông thôn một mong muốn thoát ly, hơn là nguyện vọng về sự cần thiết lựa chọn nghề nghiệp cho bản thân họ.* “Lựa chọn nghề nghiệp”

chỉ là một *nguyên vọng hình thức*, trong khi *nguyên vọng thật sự* của họ lại là xu hướng di động xã hội ra khỏi môi trường nông thôn và khu vực sản xuất nông nghiệp.

III

Hiện tượng chúng tôi vừa nêu trên đây chỉ là một khía cạnh có liên quan đến *nhu cầu phân công lại lao động trong nội bộ các hợp tác xã nông nghiệp* hiện nay. Nhu cầu này không chỉ đặt ra với việc phát triển hơn nữa các *ngành nghề*, mà quan trọng hơn lại là tạo ra các điều kiện vật chất và kỹ thuật mới cho *sự phân công lại lao động trong các ngành trồng trọt* trên quy mô tập thể.

Hiện tại, một bộ phận quan trọng thanh niên có xu hướng “*hướng ngoại*” (thoát ly khỏi nông thôn), đó là một thực tế xã hội mới, chứng tỏ nhận thức của họ trước những *giá trị xã hội* khác nhau đã ảnh hưởng đến các định hướng tương lai của họ. Do đó, cần một mặt thực hiện phân công lớn lao động tại chỗ trong nông thôn; mặt khác cần đầu tư, phát triển các thực tiễn sản xuất mới và giáo dục hướng nghiệp một cách rộng rãi cho thanh thiếu niên ngay từ trường phổ thông cơ sở.

Đối với thanh niên, không có nghề nghiệp và công ăn việc làm phù hợp với họ sẽ là một hậu quả xã hội ảnh hưởng đến các mục tiêu xây dựng nông thôn mới hiện nay.